

Българите в Северното Причерноморие

ИЗСЛЕДВАНИЯ И МАТЕРИАЛИ

ТОМСЕДМИ

ВЪЗРАЖДАНЕТО НА БЪЛГАРСКИТЕ КАЛЕНДАРНИ ПРАЗНИЦИ В БЕСАРАБИЯ

Димитър Боримечков

Празниците в Бесарабия са предимно автентични и непроменени, и до днес тяхната обредност е съхранена, а причината се дължи на консерватизма на българската затворена и обособена общност. Всичко това е начин за самосъхранение, защото скъса ли се нишката между отделните поколения и празниците загубват комуникативността и емоционалната си природа. В традиционния празник има веселие и тъга. Хората са преживели големи тежнения и затова го празнуват в радост и горест. Без да се замислят за неговите функции и съдържание, те го отбелязват заедно и така го запазват.

Днес потомците на нашите прадеди свято тачат паметта на изтъкнати учени, видни политически и военни дейци, писатели, но и живеят с предадената им по наследство обич към българската култура и българската земя, към своята прародина – България. Те са запазили и продължават да пазят езика и фолклорното наследство на бащината земя, народните песни, празници, обичаи.

Жителите на гр. Тараклия, селата Кортен, Твардица, Валя Пержей, Кайраклия, Московей, Троица, Паркани и др. в Молдова, на Болград и околните български села в Одеска област, Украйна (Нови Троян, Чийшия, Кубей, Пандаклия, Голица, Чуимелий ...) ревностно съхраняват българските народни песни, език, традиции. Освен тези села и градове в духовната карта на Бесарабия се очертават Кишинев, Измаил, Арциз, Задунаевка и др.

Потомци на стари българи, те около 200 години вече са откъснати от майка-България. Но времето не е в състояние да сломи силния български дух в тези двата центъра на българщината в Бесарабия: Болград (Украйна) и Тараклия (Молдова), а и в други населени от нашенци места.

Болградският район и Тараклийският окръг (тараклийци в края на миналата година успяха да запазят своята административна и културна автономия), както и останалите райони на Молдова и Одеска област, където компактно живеят около 500 хиляди наши сънародници, са основно селскостопански. Жителите им познават и ценят селския труд, съхраняват селския бит и българските традиции.

Календарните празници в Бесарабия са най-много в есенно-зимните месеци. Те се отбелязват по стар стил. От Димитровден (8ноември) започва зимният цикъл, когато

времето е неплодоносно и продължава до Гергьовден (6 май).

Обикновено в навечерието на Димитровден се коли прасе, а когато се честват Димитровци се лъчат овцете. На овчарите се плаща за труда им.

На 8 ноември 1993 г. първото народно читалище извън пределите на България (НЧ "Олимпий Панов", гр. Тараклия, РМолдова) бе осветено от архимандрит Гавриил от Българската православна църква, който пред събралата се публика разказа за живота и делото на великомъченика свети Димитър Солунски.

Зимните празници и обреди са любими и тачени от българите в Бесарабия. Най-типичен зимен празник е Коледа. Коледуването е един от най-чаканите и най-емоционалните обичаи, който бе празнуван в миналото, а сега по места се възражда.

Вечерта на 6 срещу 7 януари (стар стил) стопаните от всеки дом и техните деца с нетърпение очакват да им дойдат коледари. В това очакване има много радост, емоции, спомени и сълзи: старите хора доживяха да видят възраждането на народните празници и обреди, а младите все пак нещо научават от възрастните и обогатяват традицията.

През последните години в българските села на Молдова и Украйна (Бесарабия) се появиха немалко коледарски дружини. Има ги и в Тараклия. Облечени в красиви костюми, подготвени специално за този празник, момчетата и мъжете изглеждат много симпатични. Всички те са самодейци от Народния театър, който е към читалището. Възраждането на календарните обреди е една от основните задачи на този театър.

Иван Боримечков разказва: "Като започнем да пеем: "Чули сме тъй, че от болерин, от болерин, стар стопанин отде събра туй имане ..." питаме стопанина, как той е доживял до днес и си има и хляб, и вино. Но сам да ядеш и да пиеш ... Друго е, когато ти дойдат гости и ти пеят, и те славят, и почитат като стопанин. И най-вече, че дошлите са "добри гости коледари":

Овце ти се разягнили,	кобили се окончили.
крави ти се отелили,	Туй наздраве на таз къща.

Славят Бога, възпяват богатството на стопанина, сръчността на стопанката, добрия юнак и заспалото детенце. Много коледарски дружини вземат участие и в конкурс на Народното читалище "Олимпий Панов" всяка година, за най-добро представяне на обряда.

На 14 януари (ст. ст.) е Васильовден (Сурваки, Нова година). До обяд малките сурвакарчета ходят от къща на къща, за да сурвакат съседите и роднините. Този, може би, е един от най-радостните празници за децата, които честитят: "Сурва весела година! До година – до амина". А през цялата година ще бъдем богати в зависимост от това, което всеки от нас намери в своето панченце баница с късмет.

До Васильовден се нареждат: Йордановден, Ивановден и Бабинден (19, 20, 21 януари ст. ст.). В основата на трите празника са поставени ритуалните измивания (водосвет) и ритуалното пречистване за преминаване от старата към новата година.

Всяка година на 14 февруари (ст. ст.) бесарабските българи отбелязват и старинния трудов празник Трифон Зарезан. В лозарските бригади на стопанствата най-добрият лозар, който се казва Трифон е и обект на уважение, пожелава на лозарите щастлива и плодородна година, повече да са зърната в гроздовете и повече да са надеждите.

А най-вълнуващ е мигът – зарязването на лозето, което, както и хората, е пунало в тази земя дълбоки корени. Поливат го с вино, пожелават си здраве и сполука, а бъчвите да са пълни и гозбите богати. По време на зарязването се чуват гласове: "Трифоне, виждаш

ли ме?" Отговорът е: "От шума не те виждам", което е пожелание за богата реколта на лозята.

В този ден се надпяват самодейци от лозарските бригади. Празникът завършва с кръшни народни хора. Да вдигнем наздравница за лозарите.

Над лозарите скрежът	Идат те да подрежат
от огньовете сълзи.	и асми, и лози.

Пролетните празници започват от мартеницата (1 март). В Бесарабия сегашният празник на мартеницата е най-обичан от подрастващото поколение, от децата. Макар и в повечето случаи да е театрализиран, осъвременен, той доставя и на всички останали – млади и стари – истинско удоволствие, радост и незабравими мигове.

Песните и стиховете за този красив първомартенски обичай, изпълнявани от децата – българчета, са пълни с пожелания към хората и добитъка да са здрави, а Баба Марта да е по-добра и по-весела, да изгрее отдавна чаканото пролетно слънце. А бяло-червените мартенички, които са даряват на близки и приятели, са символ, утвърждаващ българския народностен характер на техните носители.

Зная, че дойде ли първи март мама завързва на дерека червен плат, изнася от къщи червени дрехи, престилки, забрадки и символизира здраве, добра сполука и добро посрещане на Баба Марта. Според народната представа, червеният цвят предпазва от болести, а белият цвят (в мартеницата) предвещава дълъг живот.

Баба ми е разказвала, че на първи март, преди изгрева на слънцето, се прави и мартенско чистене – изтърсване, изтупване, проветряване на дрехите, измитане на къщата и двора ... По време на тупането по дрехите, юрганите, възглавниците се изричат думите: "Марта в къщи, бълхи навън". След чистенето се пали огън от сено или слама и в него се слага сметта – боклука. Запаленият огън се прескача до три пъти едновременно с двата крака, което правят децата и възрастните, за да нямат бълхи.

Днес първомартенските празници все по-често се провеждат в училищата, а първомартенският фолклорен събор събира всяка година способни и талантиви деца, които продължават започналото възраждане на българщината в Бесарабия.

Възражда се и забраненият преди години поетичен момински обичай – лазаруване. Той се изпълнява на Лазаровден – осем дни преди Великден. На този ден се чества младостта и се утвърждава плодородието и продължителността на живота. Лазарските групи от година на година стават все повече и повече. Провеждат се конкурси и събори. Те спомагат всички мими и девойчета да лазаруват, без да се страхуват и срамват от своите учители.

"Каква ще дарим Лазара" е песен, изпълнявана от лазарски групи в Болградско и Тараклийско в миналото и в наши дни:

Заспало ми дитенци	- чи ти иди млад Лазар,
под бял-чървен трендафил,	с кво шем да го дарим?
под морова люляка.	- Дарети го, дарети
Майка му го люляши,	шаро ягни печено,
баба му го будеши:	ройно вино точено,
- Стани, стани, дитенци,	баш ракия кипеши.

Тази песен е пята от Мария Д. Касап – с. Калчево, Болградско, Одеска област, а е записана от проф. Николай Кауфман през април 1969 г.

Песента “Мела мома двореве” също се помни в различни варианти и се пее кой както я чул и знае:

... На Лазар жа ида.	баш ракия кипеши.
Лазар не е ката ден,	като честа калина.
Лазар веднъж в година	

Лазарските песни се изпълняват от моми и девойки. Ето какво ми разказа по този повод песнопойката Мария Цолова: “Пак са връщат старите песни. Много лазарски песни знам, за Иван не женян. Баба му викала: “Ивани бе, Иване, за кво ти сидиш ерген, ни са жениш” Той викал: “Ас жа са ужена, гату жа додат лазаркити песня да ми испеят, ут те лазаркити и си избира мома и за нея жа са ужена”.

За поснопойците като Мария Цолова, Васила Мончова, Михаил Гарановски, професорът-музиколог Манол Тодоров от София казва: “Аз никога не съм очаквал, че до такава степен ще бъде запазена българската народна песен. В песента е запазена първичността, но запазена с някакви промени в мелодическо, в ритмическо, в орнаментално отношение. Певците, които слушах, са запазили и българския певчески стил. Говоря това като човек, който познава цяла България и знае как се пее и как трябва да се пее”. На всяка цена трябва да съхраним това ценно народно богатство: песните, танците, обичаите, всичко българско.

Гергьовден (6 май) е сред най-хубавите български празници, свързан с великомъченика Георги и честван като ден на овчарите, животновъдите. От народните предания е известно, че именно свети Георги е покровител на стадата и на овчарите. По този начин и ние, българите, отбелязваме най-големия пролетен празник. Сега той е възроден сред населението в Тараклия, Кортен, Твардица, Троица, Молдова, в Пандаклия, Нови Троян, Чийшия, Болградско, Одеска област. Гергьовден е най-големият празник на Тараклия. Жертвеното агне първо се освещава в църквата, а след това се приготвя като курбан. Традиция стана да се честват овчарите: даряват ги с ризи, платове, кравайчета и агнешко месо. В тяхна чест звучат песни и стихове, подготвени от самодейците на читалището. От Гергьовден започва летният цикъл на селскостопанските работи и празниците намаляват.

Както се вижда, празниците и обичаите на бесарабския българин са свързани с живота и дейността му. Те му носят радост и надежди, отмора от всекидневния труд. Възродени, празниците и обичаите бележат в най-голяма степен и възраждането на истински българското, нравственото, безсмъртното – народността българска.

Използвана литература: Маринов, Д. Народна вяра и религиозни народни обичаи. II изд., С., 1994; Динеков, П., Български фолклор. IV изд., С., 1990; Арнаудов, М. Очерци по българския фолклор. II изд., С., 1968; Българско народно творчество. Т. I – XII. С., 1963 и сл.; Маринов, В. На гости у бесарабските българи. С., 1988; Гочев, Г. Христоматия по родинознание. Варна, 1994; Державин, С. Болгарские колонии в России – сбНУ, кн. XXIX, С., 1914; Сб. “Бесарабските българи – история и съвремие”, Сливен, 1997.

Информатори:

Мария Цолова, Васила Мончова, Михаил Гарановски и др. от Тараклия, Молдова; Елена Константинова от с. Чийшия, Болградско, Одеска област, Украйна.